

Izvjestaj dr. Pisk-a s Ministarske konferencije o bolonjskom procesu

To je bila "austroougarska" Konferencija održana u dva dana: prvi dan u Budimpešti a drugi u Beču. Sudionici Konferencije iz Budimpešte organizirano su prevezeni "carskim vlakom" u Beč, nakon poslijepodnevnog završetka prvog dijela. U Beču, oko 10 sati uvečer, vlak se je neočekivano zaustavio 20-tak kilometara izvan Beča (od kuda su putnici prevezeni autobusima u hotele), jer je austrijska policija procijenila da bi studenti mogli organizirati prosvjed na željezničkoj stanici u gradu.

Našu delegaciju (4 člana) u dolasku u Budimpešti nije predvodio ministar (on se je pridružio navečer u Beču) nego prof. Pero Lučin, rektor Sveučilišta u Rijeci. Članovi delegacije još su bili kolegica Zlata Rodin, studentica iz Sveučilišta u Dubrovniku i Luka Juroš, zaposlenik Ministarstva zadužen za praćenje Bolonjskog procesa.

Najvažniji stavovi s Konferencije su sumirani u Ministarskom priopćenju. Ono počinje tvrdnjom da je 11. i 12. ožujka 2010. (dakle na dane održavanja Konferencije) ostvaren i "lansiran" europski prostor visokog obrazovanja (EHEA) na način kako je to vizionarski zamišljeno Bolonjskom deklaracijom iz 1999. U tom je smislu atmosfera na Konferenciji bila pozitivna i taj pozitivni naboj osjetio se kod svih sudionika. Briselska administracija po prvi puta nije donosila ni predlagala nikakve nove akcijske planove nego se konstatalo: puno toga je napravljeno, puno toga i nije napravljeno, dakle ima puno toga što još treba uraditi – dovršiti. Budimo optimisti i u idućih 10 godina dovršavajmo sustav kako je zamišljen.

Bez obzira na zračeni optimizam, različita su gledišta što se zapravo dogodilo i kako razumjeti proces i zbivanja u proteklih 10 godina.

Na primjer, studentsko stajalište, koje je uvijek najbliže sindikalnom (ali je često direktnije i otvorenije, ako ne i radikalnije od našeg, dakako ne uvijek i u suglasnosti s našim) kaže da se bolonjski proces dogodio u 47 zemalja na 47 načina. Kada pogledamo našu stvarnost onda je blizu istini ne samo da se proces dogodio na sedam sveučilišta zasebno, nego i na svakom fakultetu posebno.

Briselska administracija ističe da je velika ostvarena vrijednost procesa (osim objedinjenog europskog prostora visokog obrazovanja), a koja isto izaziva pažnju svjetske akademske zajednice i obrazovne administracije, partnerstvo sudionika u visokom obrazovanju (dionici bolonjskog procesa), koje uključuje sveučilišta (kao institucije), studente, sindikate, poslodavce, nacionalna i europska politička tijela. Činjenica je, da je poslije Konferencije održan drugi "Policy Forum" (prvi je održan 2009. u Leuven/Louvain-la-Neuve) na kojem su sudjelovali i predstavnici 30-tak zemalja izvan bolonjskog procesa. Na Forumu su se po grupama diskutirali različiti opći problemi visokog obrazovanja u globalnom okruženju "društva znanja" (inspirirano bolonjskim procesom) i u tom je smislu izdano Priopćenje.

Idući važan rezultat i značajna promjena u poimanju ideje i misije sveučilišta, implementirane Bolonjskim procesom, je pomak prema studentu kao centralnoj figuri sveučilišta (student centered learning) radije nego prema "nastavniku-elitisti". Dakako ovdje treba dobro vagati koliko je taj pomak opterećujući za nastavnike u odnosu na druge aktivnosti kao što je npr. znanstveni rad, koji zasigurno ne zaslužuje pejorativ "elitističke" aktivnosti.

Ono što se formalno postiglo na velikoj skali jest uvođenje tri ciklusa (preddiplomski, magistarski, doktorski). Ipak, kada se pogledaju detalji javljaju se mnoga suštinska pitanja o smislu organizacije i razrade pojedinih programa, a pogotovo o pridruživanju ECTS-bodova. Raznovrsnosti pristupa posve su netrivialne.

Veliki problem, a zapravo među osnovnim idejama Bolonjskog procesa koja daje novi pristup visokom obrazovanju i ostvaruje sinergiju europskog prostora, je mobilnost. Svi pokazatelji (a zapravo ih nema dovoljno) ukazuju da se mobilnost nije dogodila. Niti horizontalna niti vertikalna. Na primjer u Hrvatskoj nemamo značajnu mobilnost unutar istog sveučilišta, a kamoli između različitih. Ali mi u Hrvatskoj nemamo niti mobilnih studenata koji bi došli iz drugih sredina. Koliko-toliko još netko ode van, ali, čast iznimkama, praktički nitko ne dolazi. Ovdje se postavlja i pitanje kako će u tom smislu naša sveučilišta funkcionirati bez nastave npr. na engleskom jeziku.

Općenito, različita je situacija za razvijene (zapadne) zemlje Bolonjskog procesa od onih istočnih i jugoistočnih. Njemačka (radi tradicije), Engleska (i radi Commonwealtha), Francuska (radi frankofonskih zemalja) imaju veliki broj stranih studenata, ali oni nisu u statusu mobilnih studenata. Oni su došli studirati kao stalni studenti (i s tog aspekta doprinose brain drainu matičnih zemalja, tipično zemalja istočne i jugoistočne Europe). Zato još Leuven/Louvain-la-Neuve Priopćenje iz 2009. postavlja kao cilj 20% mobilnost u idućih 10. g. Bolonjskog procesa za sve završene studente u EHEA.

Idući veliki problem Bolonjskog procesa je ekonomska dimenzija procesa, a to je zapošljivost nakon završenog prvog stupnja sveučilišnog studiranja (diplomski studij). Osnovna ideja je bila čim prije (u pravilu nakon 3 godine) proizvesti obrazovane ljude sposobne za tržište rada i za daljnje (cjeloživotno) obrazovanje. Dakle, skratiti period studiranja (u odnosu na raniju praksu) i povećati broj visokoobrazovanih u radnoj populaciji. Ne postoje relevantni podaci koji bi govorili o tome kako tržište rada reagira na završene prvostupnike, ali se čini jasnim da većina studenata želi studirati i na magistarskom studiju. Dakako da sindikati (i studenti) podržavaju ideju daljnjeg studiranja za sve one koji su sposobni za to, ali se tada postavlja pitanje da li je dvo-ciklusni sustav u stvari promašaj u odnosu na prvobitnu ideju. S ovim je povezan i problem (nacionalnih) kvalifikacijskih okvira, koji bi u skladu s Bergenskim zajedničkim kriterijima iz 2005., trebali dodatno "učvrstiti" jedinstveni europski gospodarsko-ekonomski i visokoobrazovni prostor (EHEA) u smislu odnosa stupnjeva obrazovanja, kvalifikacija i diploma. U većini zemalja, pa i u Hrvatskoj, ovi okviri nisu dovršeni (završetak se očekuje 2011-2012.) pa na primjer i status završenog prvostupnika nije jasan, što dodatno unosi konfuziju i kod studenata i na tržištu rada.

Ministri i dalje potpisuju i stoje iza autonomije sveučilišta i akademskih sloboda, odnosno visokog obrazovanja kao javnog dobra i javne odgovornosti. Pa ipak, javili su se prigovori da Briselska administracija na mala vrata gura produžetak Lisabonske strategije u smjeru kojeg mi nazivamo komercijalizacija obrazovanja. Naime Lisabonska strategija (2000) koja je optimistički predskazivala "društvo znanja" za EU i puno veća izdvajanja za znanost i obrazovanje (iz javnih i privatnih izvora) nije se nikako ostvarila (osim u par zemalja izuzetaka), a nedavna ekonomska kriza dodatno je pogoršala situaciju. Čini se, da se ne nudi drugi model za dodatno financiranje nego onaj da se trošak prevale na studente koji mogu plaćati obrazovanje. Nakaradnost ovakve strategije ogleda se u tome da se sveučilištima daje autonomija u smislu da se "snalaze i zarade novce". Jedan oblik ovakve realizacije imali smo i u našoj sredini na Ekonomskim fakultetima u Osijeku i Zagrebu, kroz ljetne škole.

Ozbiljno nedovršeno pitanje je Europski registar (agencija) za kontrolu kvalitete (London 2007). Naime nacionalne agencije, kao izvanjski mehanizam kontrole kvalitete rada sveučilišta (i izdavanja dopusnica i akreditacija) moraju biti ustrojene i raditi po zajedničkim dogovorenim kriterijima u EHEA (Bergen 2005). Garancija toga ustroja je njihov ulazak u Europski registar. Do sada je u Registru manje od 10 agencija.

Mjerenje kvalitete Sveučilišta (što je samo po sebi netrivialna zadaća) povezano je sa možebitnim rangiranjem sveučilišta. U posljednjih nekoliko godina pojavile su se različite svjetske rangliste napravljene različitim metodologijama. Briselska administracija potiče

rangiranje sveučilišta obrazlažući to idejom pozitivnog natjecanja – konkurencije među sveučilištima. Sindikati i studenti ideju rangliste doživljavaju kao uvođenje "tržišnog" mehanizma, koji zanemaruje suštinu i specifičnosti znanstveno obrazovnog procesa. Izlaz iz ove situacije vjerojatno će se tražiti u dobro određenoj misiji pojedinog sveučilišta (čiji će glavni dio biti odnos znanstveno-istraživačke prema nastavnoj komponenti). Uspješnost sveučilišta tada bi se mjerila prema njegovoj deklariranoj misiji. Tada bi se očito pojavile različite rangliste (ovisno o misijama), pa ako bi pojedino sveučilište bilo unutar 1500 njih, to bi značilo da je unutar 10% svih na Svijetu, jer u Svijetu ima oko 17.000 sveučilišta. Ovdje opet treba naglasiti da povećan angažman u nastavi radi postizanja kvalitete, može imati za posljedicu smanjenu znanstvenu aktivnost nastavnika.

Studenti su ponovo naglasili pitanje socijalne osjetljivosti (odnosno neosjetljivosti) prema onima koji imaju sposobnost, ali ne i materijalne mogućnosti za visoko obrazovanje. Ovo pitanje i dalje ostaje bez pravog odgovora u EHEA.

Na kraju, zanimljivo je spomenuti da je ministar iz Kazahstana, zadnje od 47 zemalja potpisnica Bolonjskog procesa, u svom obraćanju naglasio da visoko obrazovanje nije samo važno za bolje funkcioniranje ekonomskog sustava u globalnom tržišnom okruženju, nego da su to i naučene civilizacijsko-kulturološke vrijednosti koje dovode do društvene kohezije. Dakako, da to svi u principu znaju, ali Briselska administracija u pravilu uvijek ističe ekonomsku dimenziju visokog obrazovanja, pa je zanimljivo da se čuje od jednom ministra na Konferenciji i komplementarno mišljenje. Svi su to pozdravili pljeskom, a onda su to i neki ponavljali u svojim istupima. Ovo je mišljenje važno i za Hrvatsku.

Ukratko Ministarsko priopćenje sadrži:

- 1) Objavu o „lansiranju“ Europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA), kako je to bilo vizionarski zacrtano Bolonjskom deklaracijom iz 1999. g, koja je zamislila Europu kao međunarodno kompetitivni i privlačan prostor visokog obrazovanja, gdje visokoškolske obrazovne institucije s jako motiviranim zaposlenicima (nastavno i nenastavno osoblje) mogu ispuniti različite misije u društvu znanja.
- 2) Navodi se da su potpisnice procesa (47 zemalja do sada) postigle značajan napredak u partnerstvu između javnih (političkih) tijela, visokoškolskih institucija, studenata, zaposlenika, poslodavaca, agencija za kontrolu kvalitete, međunarodnih agencija i Europskih institucija.
- 3) Ministri i dalje ostaju odani vrijednostima akademske slobode, odnosno autonomiji i vjerodostojnosti visokoobrazovnih institucija kao baznim principima EHEA: oni i dalje potvrđuju da je visoko obrazovanje javna odgovornost i da bez obzira na ekonomsku krizu javna sredstva moraju osigurati normalan rad institucija, a da jednake mogućnosti obrazovanja i posebna pažnja prema u društvu ugroženim skupinama moraju biti osigurane.
- 4) Ministri se obvezuju na još čvršće uključivanje zaposlenika sveučilišta i studenata u daljnji razvitak EHEA, a potpunija implementacija ciljeva Bolonjskog procesa očekuje se u idućoj dekadi, do 2020 godine.
- 5) Iduća Ministarska konferencija zakazana je u Bukureštu 2012.